

חינוך לחיים

פרשת במדבר

"איש על דגלו" – התורה מאריכה בסדר הדגלים והעמדת כל שבט ושבט ע"פ דגלו, ובוודאי האריכה התורה בזה ללמדנו ארחות חיים ודרכי ישר. ואנו נלמד שעל האדם להכיר את "דגלו" ותכונותיו, כדי שיוכל לקיים על ידם את השליחות שלמענה הוא נוצר כמאמר הרה"ק מטשורטקוב "תעודת האדם על הארץ אשר נוצר עליה ומה ה' דורש מעמו יוכל להכיר בכישרונות שעטרו היוצר כל". וכמו שביארו בשם הנצי"ב את הנאמר בעשרת הדברות "לא תשא את שם ה' אלוהיך לשווא" ומבאר, כי הנה הקב"ה חנן כל יציר נוצר בתכונה וכשרון מסוים אשר בו יוכל במיוחד לכבד את ה' ולרוממו, וכמו שאומר המדרש "כבד את ה' מהונך" – ממה שחננו, והכישרון הזה לא בא לאדם מכוחו ופעולתו, אלא הקב"ה טבע בו תכונה זו משחר ילדותו למען יוכל למלא את התפקיד המוטל עליו כפי שגזרה חכמתו העליונה וזה אזהרת הלאו לא תשא, שלא יבזבז את מתנת ה' ולא ישתמש בכישרונותיו כראוי. ואיך ידע האדם מה תפקידו? אומר ר' זושא שכשם שאין פרצופיהן שווים כך אין דעותיהם שוות, ואם בפרצופיהם שונים ק"ו שהם נבדלים בפנימיותם, ולכל נברא יש תפקיד המיועד לו מהשמים ועליו למלא את שליחותו המיוחדת. והכישרון הבולט שיש לאדם שאליו הוא נמשך ומשתוקק הוא תפקידו המיועד לו מהשמים שהנשמה מתאוה למלא את תפקידה ולעשות רצון קונה ו"דוחפת" את האדם לבטא את כשרונו המיוחד. וזה הביאור בדברי חז"ל "לעולם ילמד אדם תורה במקום שליבו חפץ" כי נטיית הלב מורה כי אכן זהו המקום המיועד לו מה' ושייך לשורש נשמתו. וכפי שתמיד חשש שלאחר מאה ועשרים לא ישאלו אותו מדוע לא הייתה כמו הרמב"ם או כמו הרשב"א, כי על זה יש לו תשובה, שהוא לא קיבל את הכישרון שלהם. אבל מהשאלה הבאה אני מפחד, מדוע לא היית אתה עצמך, כי הרי רק לך נתנו את הכישרונות המיוחדים שיש לך. לכן כתוב איש על דגלו, לרמז שכשם שדגלי השבטים היו שונים, וכדברי רש"י "לא צבעו של זה כצבעו של זה", כך גם כל איש יהודי צריך לדעת שתכונותיו וכישרונותיו ניתנו רק לו בלבד ולא ליהודי אחר. ולכן צריכים להשתדל להפוך מעצמינו את הטוב ביותר בעבודת ה'.

עפ"ז מיישב הסתירה בדברי חז"ל מצד א' כת' "קנאת סופרים תרבה חכמה" ומצד ב' מסופר "באחד שהיה עינו צרה במשנתו של חברו, נתקצרו חייו ונפטר לו" רואים שקנאת סופרים לא הרבתה לו חכמה. וההסבר שסתם קנאה אין בה כל טובה, והקנאה הכשרה היא, שייאמר אדם לעצמו כמו שפלוגי מנצל את כשרונו וממלא את תפקידו לפי מה שהתברך, אף אני אעשה כמותו ואנצל את כשרונותי וכוחותי לפי מה שחנן אותי אלוהים. כי אם נלמד איש מרעהו להשתמש בכוחות ובכישרונות לטובה ולברכה נגיע כל אחד לרום המעלה שבידו להגיע. כי "איש על דגלו באתת לבית אבתם" – כל דגל יהיה לו אות, מפה צבועה תהיה בו צבעו של זה לא כצבעו של זה. לכאורה מדוע כתוב איש על דגלו ולא שבט על דגלו? ואפשר לומר, מובא באוצר המדרשים: מדוע העורב הולך בצורה משונה? כיון שפעם הוא נתקנא בצורת ההליכה של היונה הוא ניסה לחקות אותה ולא הצליח, ניסה וניסה עד שלבסוף שכח גם את צורת ההליכה שלו, ומאז הוא הולך בצורה משונה. כשם שאין פרצופיהן שווים, כך אין דעותיהן שוות, מכאן צריכים אנו לדעת שאל לנו לחקות או לקנא ביכולות של החבר, משום שלכל אחד ניתנו הכישרונות המיוחדים לו בלבד.

וכך מפרשים את הפס' בקהלת "שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחרותך והלך בדרכי לבך" והסביר רש"י בשבת ס"ג שמח בתלמודך, למוד משמחה ומטוב לב, לפי שאין הילוך עבודת ה' בתמידות של כל בני אדם שווין, זה עוסק בתורה ועמלה כל היום, וזה פורש לעבודה, וזה לגמילות חסדים. וגם בתורה עצמה אין כל דרך לימוד שווה. ואם בא אדם לשאול איזו דרך ישרה שיבור לו בדרך לימודו? על זה אמר קהלת "והלך בדרכי לבך" מה שלבו נמשך אחריו ברור שמזלו חזי כי זה ענין טוב לפי כח נפשו.

גם בדרך הלימוד תלוי בתכונת נפשו ונטיית ליבו כפי שכותב ה"שבט מוסר": "הנני מוסר לך דבר אשר תרדוף אחריו ויהיה חיים לנפשך וענקים לגרגרותך, לעולם יהיה עיקר לימודך בדבר של תורה שלבך חפץ יותר... ורמז לדבר "כי אם בתורת ה' חפצו" כלומר תורת ה' תלויה בדבר שלבו חפץ לעסוק". אך צריך להזהר שלא יעשה אדם דין לעצמו להחליט מה חלקו ודרכו בתורה לפני שיתיעץ עם מורה דרכו, שהרי מאוד יתכן שזה עצת היוצר "שהרבה עצלות עושה" ומחפש דרך קלה, במקום ש"תכבד העבודה על האנשים".

וזוהי יסוד היסודות בחינוך – כפי שכתב הגר"א שצריך לחנכם כפי תכונות נפשם וכדברי הפס' "חנוך לנער על פי דרכו" – דרך מזלו וטבעו כן תחנכהו לעשות מצוות. ואז "גם כי יזקין לא יסור ממנה" אבל כאשר תעבירהו על מזלו, עתה ישמע לך מציאתו אותך, אבל אח"כ בעת יוסר עולך מעל צוארו יסור מזה, כי אי אפשר לו לשבר מזלו.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com